

Protokół

21. posiedzenia, I. sesyi, V. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 17. Października 1883.

Początek o godzinie 11. minut 27 przed południem.

Przewodniczący: Marszałek krajowy Dr. Mikołaj Zybkiewicz.

Sekretarze: posłowie Dr. Stanisław hr. Badeni, Tytus Siengielewicz, książę Władysław Sapieha i Jan hr. Stadnicki.

Obeenyh posłów 132

Ze strony c. k. Rządu: c. k. Namiestnik J. E. Filip Zaleski.

Marszałek zagaja posiedzenie i oznajmia, że protokół z dziewiętnastego posiedzenia uznaje za przyjęty, gdyż żadnych przeciw niemu nie poczyniono zarzutów, protokół zaś z dwudziestego posiedzenia został złożony w biurze sejmowem do przejrzenia.

Sekretarz p. Dr. Stanisław hr. Badeni czyta spis petycyi od Nr. 656 do 679 przydzielonych :
Komisyi administracyjnej: Nr. 656, 659, 661, 662, 663, 664, 666.

Komisyi szkolnej: Nr. 657, 665.

Wydziałowi krajowemu Nr. 658, 667, 668, 669, 670, 671, 673, 674, 675.

Komisyi podatkowej: Nr. 660.

Komisyi prawniczej: Nr. 672.

Co do petycyi urzędu gminnego w Doroszowie o zapomogę dla pogorzalców tamtejszej gminy Nr. 676 wnosi p. Leniński, aby Sejm uznał tę sprawę za nagłą.

Izba popiera dostatecznie, a następnie uchwala ten wniosek.

P. Leniński przedstawia następujący wniosek merytoryczny:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

„Wydziałowi krajowemu poleca się wypłacić tytułem zapomogi dla pogorzalców Doroszowa wielkiego kwotę trzechset (300) zł. a w. na ręce Wydziału powiatowego w Żółkwi“.

Izba uchwala ten wniosek bez rozprawy.

Z dalszych petycyj przydzielono:

Komisyi administracyjnej: Nr. 677.

Wydziałowi krajowemu: Nr. 678 i 679.

Marszałek przedstawia Izbie p. Stanisława Olszewskiego, inspektora szkół ludowych i radcę szkolnego, który będzie brał udział w rozprawach nad sprawami szkolnemi.

C. k. Namiestnik odpowiada na interpelacyę p. Buchwalda w sprawie spławu drzewa na rzece Wisłoku przez Bergglasa.

Przystąpiono do porządku dziennego.

Następuje pierwszy punkt.

Sprawozdanie komisji sejmowej wybranej dla wniosku posła Grocholskiego w przedmiocie ograniczenia dowolności w dzieleniu gruntów włościańskich i zmiany prawa spadkowego.

Sprawozdawca p. Pilat uwolniony od czytania sprawozdania czyta następujący wniosek komisji:

„Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem wzywa Rząd, aby do konstytucyjnego traktowania przedłożył projekta do ustaw, któreby w celu zapobieżenia upadkowi stanu włościańskiego w naszym kraju ograniczyły istniejącą dowolność dzielenia gruntów włościańskich i zmieniły prawo spadkowe w odniesieniu do posiadłości włościańskich“.

Następuje rozprawa.

Posel Hausner wnosi po dłuższem przemówieniu przejście do porządku dziennego nad sprawozdaniem komisji.

P. Popiel wnosi następującą poprawkę do wniosku komisji:

„Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem wzywa c. k. Rząd o wyjednanie ustawy, któraby w celu zapobieżenia grożącej w naszym kraju ruinie stanu włościańskiego przez rozdrabnianie gruntów pozwalała na tworzenie pewnymi prawnymi przywilejami opatrzonych a za to dobrowolnie niepodzielnych gospodarstw włościańskich pewnej wartości, normując zarazem dla nich osobne prawo spadkowe“.

Izba popiera dostatecznie ten wniosek.

Zabiera głos p. Rybicki i wnosi:

„Wysoki Sejm uchwalić raczy:

Sejm poleca Wydziałowi krajowemu zebranie dokładnych dat statystycznych i innych potrzebnych materyałów, potrzebnych do wszechstronnego roztrząśnienia sprawy, czy należy ograniczyć wolność dzielenia gruntów włościańskich, i czy należy zmienić prawa spadkowe w odniesieniu do posiadłości włościańskich“.

Izba popiera dostatecznie ten wniosek.

W czasie przemówienia p. Rybickiego obejmuje przewodnictwo zastępca Marszałka ks. biskup Sembratowicz.

Po przemówieniu p. Abrahamowicza za wnioskiem komisji wnosi p. Henzel zamknięcie dyskusji.

Izba uchwała ten wniosek, jednak udziela jeszcze osobno głosu p. Henrykowi Wodziekiemu w kwestyi formalnej.

Zapisani do głosu przeciw wnioskowi komisji pp. Kopyciński, Czartoryski Jerzy, Łubieński, Hausner, Romer i Sieczyński wybierają p. Łubieńskiego na jeneralnego mowcę, z zapisanych zaś do głosu za wnioskiem komisji pp. Zolla i Grocholskiego został ostatni jeneralnym mowcą.

Po przemówieniu p. Grocholskiego zabiera głos p. Łubieński.

W czasie przemówienia p. Łubieńskiego, Marszałek obejmuje napowrót przewodnictwo.

Po przemówieniu sprawozdawcy i p. Hausnera co do formalnego traktowania wniosków, wnosi p. Romanowicz imienne głosowanie nad wnioskiem p. Rybickiego.

Izba popiera dostatecznie a następnie uchwała ten wniosek.

W imiennem głosowaniu odrzuca Izba 65 głosami przeciw 52 głosom wniosek p. Rybickiego.

Izba uchwała następnie wniosek komisji.

Z porządku dziennego następuje:

Sprawozdanie komisji gospodarstwa krajowego o przedłożeniu Wydziału krajowego w przedmiocie zakładania niższych szkół rolniczych.

Sprawozdawca p. Langie uwolniony od czytania sprawozdania, czyta następujący wniosek:

„Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm zgadza się na uznanie założyć się mających niższych szkół rolniczych w Horodence i Jagielnicy za zakłady krajowe i upoważnia Wydział krajowy do otwarcia tych szkół pod warunkiem

kiem, że c. k. Ministerstwo rolnictwa udzieli na założenie ich subwencję w kwocie 22.000 zł. w. a. oraz zapewni każdej z nich roczną dotację ze Skarbu Państwa w kwocie przynajmniej 2.000 zł. w. a.

2. Sejm zatwierdza załączony projekt etatu osób i płac grom nauczycielskich przy krajowych niższych szkołach rolniczych w Horodence i Jagielnicy.

3. Sejm otwiera Wydziałowi krajowemu na r. 1884 kredyt do wysokości 9.220 zł. w. a. na utrzymanie szkół powyższych w tymże roku.

4. Sejm wzywa Wydział krajowy, ażeby w porozumieniu z c. k. Rządem statut krajowych niższych szkół rolniczych o ile możności zastosował do wskazówek udzielonych przez sejmową komisję gospodarstwa krajowego w sprawozdaniu z dnia 15. Października 1883 r. L. 912.

5. Sejm wzywa Wydział krajowy, ażeby na przyszłej sesji sejmowej przedłożył projekt założenia niższych szkół rolniczych w zachodniej części kraju.

E t a t

osób i płac grom nauczycielskich krajowych niższych szkół rolniczych w Horodence i Jagielnicy.

I.

Grono nauczycielskie tak krajowej niższej szkoły rolniczej w Horodence, jakoteż niższej szkoły rolniczej w Jagielnicy składa się:

1. z dwóch nauczycieli fachowych (stałych), z których jeden jest zarazem kierownikiem szkoły;
2. z nauczycieli niestałych t. j. instruktora, nauczyciela do nauk elementarnych i kapelana.

II.

Nauczyciele fachowi (stali) krajowych niższych szkół rolniczych w Horodence i w Jagielnicy są urzędnikami krajowymi ze wszystkimi prawami i obowiązkami, określonymi w ustawie służby krajowej i uchwałą Wysokiego Sejmu o etacie i płacach urzędników i sług Wydziału krajowego z dnia 3. Stycznia 1874.

III.

1. Pierwsi nauczyciele fachowi (stali) a zarazem kierownicy zakładów otrzymują wolne pomieszkanie i pobierają roczną stałą płacę po	1.200 zł. w. a.
dodatek aktywalny po	140 " " "
dodatek pięcioletni po	200 " " "

2. Nauczyciele fachowi pomocnicy (stali) otrzymują wolne pomieszkanie i pobierają:

roczną stałą płacę po	720 " " "
dodatek aktywalny po	60 " " "
dodatek pięcioletni po	100 " " "

IV.

1) Dodatek pięcioletni nadaje Wydział krajowy każdemu z tych nauczycieli podług powyżej oznaczonej stopy, skoro tenże pełnił na jednej i tej samej posadzie służbę przez pięć lat nieprzerwanie. — Służba pełniona przy innych urzędach i szkołach lub szkołach niekrajowych, chociażby przyjętą została do emerytury, nie będzie policzoną przy wymiarze dodatku pięcioletniego.

Dodatek pięcioletni nie może być udzielony jednemu i temu samemu nauczycielowi na tej samej posadzie częściej jak trzy razy, t. j. za 15 lat nieprzerwanej służby. Dodatek ten stanowi część płacy i będzie doliczony do stałej płacy przy wymiarze emerytury.

Zaliczki na płacę udzielone na podstawie §. 37. ustawy służby krajowej udzielane będą także na dodatki pięcioletnie.

2) Dodatek aktywalny nie może być policzonym do emerytury.

3) Co do dyet należy się stosować do §. 3. uchwały sejmowej z dnia 15. Października 1881.

V.

1) Nauczyciele niestali krajowych niższych szkół rolniczych w Horodence i w Jagielnicy nie są urzędnikami krajowymi i nie mają prawa do emerytury, a o wysokości ich wynagrodzenia stanowi każdorazowy budżet funduszu krajowego.

2) Stanowisko nauczycieli niestających, ich prawa i obowiązki określają bliżej statuta org. kraj. niższych szkół rolniczych w Horodence i w Jagielnicy, tudzież regulamina i instrukcje na podstawie statutu tego wydać się mające“.

Po przemówieniu p. Golejewskiego w rozprawie ogólnej, Izba przystępuje do rozprawy szczegółowej.

Następnie uchwała Izba ustępami cały wniosek komisji w drugim czytaniu.

Uchwaliwszy następnie przystąpić do trzeciego czytania bez czytania, przyjmuje Izba całą uchwałę w trzecim czytaniu.

Z porządku dziennego następuje sprawozdanie komisji bankowej o wniosku posła Henryka Wodzieckiego z rezolucją do c. k. Rządu w sprawie kas oszczędności, aby przy przestrzeganiu przepisów regulatywu z roku 1844. uwzględniano wszystkie istniejące w naszym kraju stosunki kredytu pieniężnego.

Sprawozdawca p. Goldman uwolniony od czytania sprawozdania, czyta następujący wniosek:

„Wysocki Sejm raczy uchwalić:

Sejm wzywa c. k. Rząd, aby przy przestrzeganiu przepisu regulatywu z r. 1844. uwzględniano wszystkie istniejące w naszym kraju stosunki kredytu pieniężnego“.

Izba uchwała ten wniosek bez rozprawy.

P. Golejewski wnosi, aby ustawę konkurencyjną wziąć na porządek dzienny najbliższego posiedzenia.

Po przemówieniu p. Dzieduszyckiego wnosi p. Chrzanowski, aby sprawę tę rozstrzygnąć, gdy Izba będzie decydować o porządku dziennym najbliższego posiedzenia.

Izba uchwała ten wniosek.

O godzinie 3. minut 40 po południu odracza Marszałek posiedzenie do godz. 7mej wieczorem.

O godz. 7. minut 19 wieczór Marszałek przy dostatecznej liczbie posłów otwiera przerwane posiedzenie.

Z porządku dziennego następuje: sprawozdanie komisji szkolnej o wniosku Wydziału krajowego w przedmiocie noweli do ustawy szkolnej z dnia 2. Maja 1873. L. 250 Dz. n. i rozp. kraj. i o wniosku posła Euzebiusza Czerkawskiego do ustawy o zakładaniu, urządzaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych, tudzież o obowiązku posyłania do nich dzieci.

Sprawozdawca p. Czerkawski uwolniony od czytania sprawozdania tego, czyta następujący wniosek:

„Wysocki Sejm raczy uchwalić:

I. Załączoną pod I. ustawę co do zmiany artykułu 12. ustawy z dnia 2. Maja r. 1873. Dz. ust. i rozp. kraj. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych i o obowiązku posyłania do nich dzieci;

II. załączoną pod II. „Rezolucję“ mającą przygotować wejście w wykonanie zaprojektowanej pod I. noweli, a w każdym razie zarządzić najnaglejszym chwilowym potrzebom, jakie dotąd wykażała sprawa zakładania szkół ludowych;

III. załączoną pod III. ustawę o zakresie nauki w szkołach ludowych tak pospolitych jakoteż wydziałowych podawać się mającej.

IV. Następujące petycje, a w szczególności:

1) petycję Zwierzchności gminnej w Sokolnikach do l. 124 o ulgę w ciężarach, przez obecne ustawy szkolne nałożonych;

2) petycję profesora gimnazyalnego Jerzego Harwota do l. 146 o umożebnienie, żeby każda gmina własną miała szkołę początkową i połączenie pracowni szkolnych ze szkołami ludowymi, jakoteż o zaprowadzenie szkolnych kas oszczędności;

3) petycję gmin Woli Raniżowskiej, Raniżowy Staniszewskiego, Mazurów i Wileczej Woli do l. 202 o uchwalenie zmian ustaw szkolnych, raczy Wysoki Sejm uznać za załatwione, w moc powyższych wniosków“.

I.

U s t a w a

z dnia

co do zmiany art. 12, ustawy z dnia 2. Maja r. 1873. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych i obowiązku posyłania do nich dzieci. (Dz. u. kr. z roku 1873. Nr. 250).

Za zgodą Sejmu Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem rozporządzam, jak następuje:

§. 1.

Znosi się artykuł 12. ustawy z dnia 2. Maja r. 1873. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych i obowiązku posyłania do nich dzieci w dotychczasowej osnowie i ma opiewać jak następuje:

„Rady szkolne i władze wykonawcze będą miały na uwadze, iż przedewszystkiem należy zaopatrzyć w szkoły te gminy, które ich nie mają, a w drugim dopiero rzędzie zajmą się rozszerzaniem i przetwarzaniem na etatowe już istniejących. Przyznawać będą pod tym względem pierwszeństwa tym, których utrzymywanie najmniej obarcza fundusze okręgowe lub krajowe, przeznaczone na cele szkół ludowych, co jednak nie wyklucza wyjątków, gdy je usprawiedliwią stosunki miejscowe.

Gdzie prywatna szkoła ludowa czyni zadość potrzebie, tam nie zachodzi konieczność założenia publicznej szkoły ludowej.

§. 2.

Polecam Mojemu Ministrowi Oświecenia wykonanie niniejszej ustawy.

II.

Rezolucya.

Zważywszy, że ustawa z dnia 2. Maja 1873 r. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół i obowiązku posyłania do nich dzieci (Dz. u. kr. ex 1873. Nr. 250) w artykule 1. orzeka, że szkoła publiczna ludowa ma być wszędzie zaprowadzona, gdzie w obwodzie jednej godziny drogi, po przeciętnem z pięciu lat obliczeniu, znajdzie się przynajmniej 40 dzieci w wieku do pobierania nauk szkolnej obowiązany będących;

zważywszy, że reorganizacya dotychczasowych szkół w duchu art. 12. wspomnianej ustawy w przeciągu minionego dziesięciolecia, ku której czynność Rady szkolnej krajowej przeważnie dotąd zwrócona była, tak dalece postąpiła, że już tylko mała stosunkowo liczba szkół niezreorganizowanych pozostała;

zważywszy, że się znajduje bardzo wiele jeszcze gmin w kraju, które szkół ludowych nie mają, a społeczeństwu na tem zależy, żeby w myśl art. 1. pomienionej ustawy, w jak najkrótszym czasie wszystkie gminy otrzymały stosowne dla siebie szkoły ludowe;

zważywszy, że fundusz krajowy już teraz na opędzanie niedoborów funduszu szkolnego niepomierne ponosi ofiary, zwłaszcza, że wzrost liczby uczęszczających do szkół zreorganizowanych dzieci sprowadza potrzebę rozszerzania tych szkół przez tworzenie klas równorzędnych i pomnażanie sił nauczycielskich;

zważywszy, że dotychczasowe ofiary funduszu krajowego zwiększyć się muszą, gdy się przystąpi do zakładania nowych szkół w gminach, w których one dotąd nie istnieją;

zważywszy, że tylko ścisła oszczędność, która się ogranicza do niezbędnych wydatków i przestrzeganie wypróbowanych zasad budżetowania utrzymać zdoła potrzebną równowagę w gospodarstwie skarbu krajowego;

zważywszy, że dotychczasowe budżetowanie funduszu szkolnego krajowego w najważniejszych pozycjach, jak np. w pozycyi zasiłków dawanych funduszom szkolnym okręgowym, było zbyt ryczałtowe i nie dawało dość jasnego wyobrażenia o rzeczywistych potrzebach tych funduszy;

zważywszy, że zamknięcia rachunkowe z obrotu funduszu szkolnego krajowego w połączeniu z funduszami szkolnymi okręgowymi, w ubiegłych 10-leciech Sejmowi nie przedłożone, nie dają możliwości ani obliczenia wzajemnych pretensyj, ani prawdopodobnych dalszych kosztów:

„Wysoki Sejm raczy uchwalić:

I. Wzywa się c. k. Rząd, a względnie Radę szkolną krajową

- 1) żeby odtąd w myśl art. 1. ustawy z dnia 2. Maja r. 1873. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych (Dz. u. kr. z r. 1873. Nr. 250) zanim uchwalona nowela wejdzie w wykonanie, przystąpiła do zakładania szkół ludowych w gminach, które ich dotąd nie posiadają i dążyła do tego, iżby je w przeciągu następnych lat dziesięciu wszystkie gminy kraju bądź same dla siebie, bądź w połączeniu z gminami sąsiednimi otrzymały;
- 2) żeby dla oszczędzenia funduszu krajowego na razie w myśl art. 6. pomienionej ustawy zadowalniała się, ile możliwości zakładaniem szkół filialnych, a dla oszczędzenia funduszy miejscowych, budynkami skromnymi i do najściślejszych potrzeb zastosowanymi;
- 3) żeby przez zaprowadzenie półdniowej nauki zapobiegała, o ile się to da wykonać, kosztownemu rozszerzaniu szkół już istniejących przez dodawanie nowych, bądź stałych, bądź równorzędnych klas, chyba gdyby właściwa gmina oświadczyła gotowość do ponoszenia wynikających z rozszerzenia kosztów z własnych funduszy;
- 4) żeby w preliminarzach funduszu szkolnego krajowego, który corocznie Sejmowi przedkłada, przeprowadzała dokładną specyfikacyą wydatków na wzór preliminarza edukacyjnego, który c. k. Rząd Radzie Państwa zwykł przedkładać;
- 5) żeby zamknięcia rachunkowe z obrotu funduszu szkolnego krajowego w połączeniu z funduszami szkolnymi okręgowymi, z wykazem szczegółowym ich wzajemnych pretensyj, przedkładała Sejmowi najdalej we dwa lata po upływie każdego roku budżetowego.

II. Wzywa się Wydział krajowy, żeby ze swojej strony przestrzegał zasad budżetowania funduszu szkolnego w uchwale I. pod l. 4. i 5. wskazanych.

III.

U s t a w a

z dnia o zakresie nauki w szkołach ludowych, tak pospolitych jakoteż wydziałowych podawać się mającej.

Za zgodą Sejmu Mojego Królestwa Galieyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem rozporządzam co następuje:

Art. 1.

Przedmiotami nauki w szkole pospolitej ludowej są:

Religia, czytanie i pisanie;

Język wykładowy, a względnie także drugi język krajowy;

Rachunki w połączeniu z wiadomościami o najprostszych formach geometrycznych;

Najprzystępniejsze dla uczniów i najważniejsze wiadomości z historii naturalnej, fizyki, geografii i historii, ze szczególnem uwzględnieniem kraju rodzinnego i monarchii austriacko-węgierskiej, jakoteż zarysu konstytucyjnego ustroju państwa;

Rysunki;

Śpiew;

Roboty ręczne, szczególnie kobiece dla dziewcząt, nie wykluczając robót ręcznych dla chłopców, wedle usposobienia uczniów, możności i potrzeb miejscowych;

Gimnastyka, jako przedmiot obowiązkowy dla chłopców, a nadobowiązkowy dla dziewcząt;

Język niemiecki jest przedmiotem obowiązkowym w szkołach o większej ilości klas, od trzeciej klasy począwszy. (Ustawa krajowa z dnia 22. Czerwca 1867. r. dz. u. kr. nr. 13).

Zakres, w jakim te przedmioty udzielać się będą, stosować się ma do stopnia, na którym się znajduje szkoła ze względu na ilość sił nauczycielskich (§. 3. ust. państw. z d. 2. Maja 1883. l. 53. Dz. p. p. i Rządu).

Art. 2.

Nauka w szkołach ludowych pospolitych wszelkiej kategorii udzielana będzie według planów i szczegółowych instrukcyj, które w duchu zasad w niniejszej ustawie rozwiniętych, wydawać będą powołane do tego władze szkolne, mając na względzie stopień, jaki każda szkoła zajmuje, na potrzeby okolicy, dla której jest przeznaczona, a przedewszystkiem na różnicę, jaka co do potrzeb umysłowych i moralnych zachodzi między ludnością wiejską i małomiejską z jednej, a miejską z drugiej strony.

Nauka w każdej szkole z osobna stanowić będzie zamkniętą w sobie względnie całość.

Art. 3.

Szkoły pospolite wiejskie i małomiejskie obejmują zwykle trzy stopnie nauki, zastosowane do wieku dzieci i wzrostu ich pojęcia.

Każdy stopień mieścić w sobie może dwa oddziały uczniów, z których jeden będzie oddziałem poczynających, a drugi oddziałem postępujących.

W szkołach z nauką całodniową mogą uczniowie postąpić do wyższego oddziału już po półrocznej nauce. W szkołach z nauką półdniową postępować będą z jednego oddziału do drugiego dopiero po roku; uczniowie jednak okazujący nadzwyczajny postęp w naukach, mogą i przy półdniowej nauce zamienić oddział niższy na wyższy już po upływie jednego półrocza.

Stopień lub oddział posiadający osobnego nauczyciela, zowie się klasą.

Art. 4.

1. Tak szkoły wiejskie jakoteż małomiejskie, podając wiadomości początkowe dla ludzi wszelkiego stanu nieodbitnie potrzebne, urządzać będą naukę tak, iżby dzieci ztąd czerpały oświecenie o zadaniach i warunkach zawodu, jakiemu się według okoliczności, miejsca i stanu prawdopodobnie poświęcić mają.

2. Naukę religii i płynących z niej zasad moralnych zwykle udzielać będzie kapłan. W zastępstwie jego, za zezwoleniem właściwej duchownej władzy, udziela jej uczniom swojego wyznania nauczyciel świecki według przepisanych podręczników. Nauczyciel zresztą zawsze ma zwracać uwagę uczniów na ten przedmiot, w miarę ich pojęcia i umysłowego rozwoju.

3. W nauce o świecie, czyli tak zwanej poglądowej, zajmować ich będzie naprzód przedmiotami z najbliższego otoczenia, a tem samem tyjącymi się gospodarstwa i przemysłu wiejskiego lub małomiejskiego i opisami używanych w jednym lub drugim płodów natury, jakoteż ich obróbki; podawać stopniowo wiadomości o najpospolitszych zjawiskach natury, o warunkach zdrowia, o kraju jako części ziemi, o jego historii, o powinnościach i prawach obywateli.

4. W czytaniu i pisaniu doskonalić się mają uczniowie pod kierownictwem nauczyciela metodycznie i doprowadzić do możebnej biegłości.

Skoro w jednym i drugim niejaki już nabędą wprawy, należy gwoli ćwiczenia takie podawać rzeczy do czytania i pisania, które im na teraźniejszy i na dalszy ich wiek użyteczne być mogą, a służą za podstawę nauki poglądowej. Rada szkolna krajowa przepisze zastosowane do tych wymagań książki. Czytanie tych książek rozszerzać będzie rzeczne wiadomości uczniów i doskonalić ich zdolność tłumaczenia się w języku wykładowym.

Obok tego zwracać będzie nauczyciel ich uwagę na główne zasady gramatycznej budowy języka połączy z tem odpowiednie ćwiczenia.

5. Naukę rachunków udzielać się będzie także sposobem poglądu przez ciągle stósowanie jej do liczb, miar i wag rzeczy z zakresu życia praktycznego.

Uczniowie ćwiczyć się będą tak w rachunku z pamięci, jakoteż w rachunku na tablicy, obejmując cztery działania w liczbach całych i ułamkach zwyczajnych i dziesiętnych, a potem naukę o stosunkach i proporcjach aż do prostej reguły trzech włącznie.

6. Obznajamiać się też będą z najprostszymi formami geometrycznymi, które w życiu pospolitem codziennie znajdują zastosowanie. Ćwiczenia te odbywać się będą w połączeniu z rachunkiem przez obliczanie wymiarów przestrzeni za pomocą najpospolitszych narzędzi, jakoto: lineалу, łokcia, metra lub cyrkla. Również ćwiczyć się będą uczniowie w mierzeniu od oka.

Ćwiczenia te uzupełniać się będą rysunkiem, przeważnie z natury, w obrębie form najprostszych.

7. Śpiew w szkole ludowej pospolitej ma na celu formowanie głosu i ucha za pomocą stosownych ćwiczeń.

Obejmuje zaś ćwiczenia tak w śpiewie świeckim, jakoteż kościelnym lub cerkiewnym.

8. Gimnastyka obowiązkowa dla chłopców a dowolna dla dziewcząt i roboty ręczne zastosują się do usposobień i potrzeb uczniów i uczennic.

W nauce robót ręcznych uwzględniać należy także miejscowe stosunki gospodarcze i przemysłowe.

Art. 5.

Szkoły ludowe pospolite miejskie obejmują sześć stopni nauki, z których każdy stanowi osobną klasę.

Podają naukę początkową przeważnie w duchu ogólnego oświecenia, mając obok ogólnych wiadomości dla każdego stanu potrzebnych, przedewszystkiem umysłowe i moralne potrzeby tej części młodzieży na względzie, która w szkołach średnich lub wydziałowych zamierza szukać dopełnienia lub rozszerzenia swych wiadomości.

Art. 6.

Na powyższej zasadzie ma być w szkołach ludowych pospolitych miejskich nauka tak rozłożona i prowadzona, ażeby uczniowie po ukończeniu klasy czwartej byli dostatecznie usposobieni do pobierania nauki w szkole średniej lub wydziałowej.

W klasie piątej i szóstej szkoła miejska poda wiadomości odpowiadające ogólnemu celowi szkoły ludowej pospolitej w zakresie odpowiednio do potrzeb miejscowych rozszerzonym.

Art. 7.

Z uwzględnieniem potrzeb i stosunków miejscowych, zwłaszcza co do rolniczego przeważnie lub przemysłowego zajęcia ludności, orzeknie Rada szkolna krajowa, które szkoły mają być urządzone jako miejskie, a które jako wiejskie i małomiejskie.

Art. 8.

Po ukończeniu szkoły pospolitej uczęszczają uczniowie aż do 15-go roku życia włącznie na kursa nauki dopełniającej.

Wszakże korzystać z tych kursów mogą także osoby, które przekroczyły wiek szkolny, a to odwiedzając naukę bądź wszystkich, bądź niektórych tylko przedmiotów.

Kursa dopełniającej nauki obliczone są pospolicie na trzy lata. W nich się odbywać będzie nauka w takich porach dnia, tygodnia i roku, któreby dozwalały uczniom poświęcać się obok tego praktycznym zatrudnieniom. Ilość godzin nauki dopełniającej wynosi co najmniej cztery godziny tygodniowo w wiejskich i małomiejskich, a sześć godzin w miejskich szkołach.

Art. 9.

Kursa nauki dopełniającej mają być dalszym ciągiem i dopełnieniem szkoły ludowej pospolitej, z wybitniejszym jeszcze zaznaczeniem zastosowania do potrzeb praktycznego życia.

I. Jako ciąg dalszy nauki szkoły pospolitej uważane być mają:

1. Nauka religii.
2. Ćwiczenia w czytaniu, rozbiorze i bądź dosłownem, bądź swobodnem wygłaszaniu stosownych utworów piśmiennictwa w ogóle, a w szczególności w przeznaczonym na ten cel zbiorze podawanych.
3. Opowiadania z historii krajowej tak polskiej, ruskiej, jakoteż austriackiej, nie wykluczając także historii zagranicznej.
4. Opisy okolic i miejsc z geografii.

II. Ze szczegółowem zastosowaniem do potrzeb życia praktycznego wejdą do składu tej nauki:

1. Najpospolitsze ogólne wiadomości i odpowiednie ćwiczenia ze stylistyki praktycznej, a w szczególności wskazówki o pisaniu listów, krótkich sprawozdań o zachodzących w życiu wypadkach,

kwitów, łatwiejszych podań do władz itp. w połączeniu z treściwym wykładem o organizacyi władz, tak rządowych, jak autonomicznych i o obowiązującej konstytucyi Państwa.

2. Rysunki w zastosowaniu do potrzeb przemysłu i gospodarstwa.

3. Główne zasady rachunkowości.

4. Najważniejsze wiadomości z zakresu gospodarstwa wiejskiego i jego ubocznych gałęzi, oparte na nabytej uprzednio znajomości praw przyrody i w połączeniu, o ile to być może z ćwiczeniami praktycznymi, tudzież treściwa i praktyczna nauka o pomiarze gruntów.

Art. 10.

Dla uczniów, będących jeszcze w wieku szkolnym, którzy ze szkoły ludowej pospolitej nie zamierzają udać się do szkół średnich, istnieć będą w kraju szkoły wydziałowe z szerszym co do teoryi programem, przysposabiającym przytem do przemysłowego lub rolniczego zawodu.

W tych szkołach także przyszli kandydaci stanu nauczycielskiego szkół ludowych nabywać mogą potrzebnego do korzystania z nauki w seminariach nauczycielskich przygotowania.

Będą osobne dla chłopców, a osobne dla dziewcząt szkoły wydziałowe.

Jedne i drugie obejmować będą kurs nauki czteroletni, podzielony na cztery klasy; wszakże szkoły wydziałowe z charakterem przeważnie rolniczym mogą się ograniczyć do kursu trzyletniego o trzech klasach.

Liczba godzin tygodniowej nauki wynosi w każdej klasie 24—30.

Art. 11.

W szkołach wydziałowych dla chłopców będą przedmiotami nauki:

1. Religia;

2. Języki: a w szczególności

a) język wykładowy, a względnie także drugi język krajowy;

b) język niemiecki;

3. Geografia;

4. Historia krajowa, w szczególności historia Polski i Rusi, Państwa Austriackiego i najważniejsze zdarzenia z historii powszechnej;

5. Rachunki;

6. Rysunek z wolnej ręki w połączeniu z geometryą, następnie rysunek konstrukcyjny, oba w zakresie zastosowanym do celów praktycznych;

7. Kaligrafia;

8. Nauki przyrodnicze;

9. Technologia lub gospodarstwo wiejskie;

10. Ćwiczenia mechaniczne;

11. Muzyka;

12. Gimnastyka.

Art. 12.

Program nauki religii przepisze Rada szkolna krajowa w porozumieniu z właściwą Zwierzchnością kościelną, — a co do programu w innych naukach przestrzegać będzie zasady, żeby nauka w miarę swego postępu coraz więcej uwzględniała potrzeby życia praktycznego, żeby plany stosowały się do tego, czy szkoła ma czynić zadość potrzebom przeważnie rolniczej, czy przeważnie przemysłowej ludności. Następne artykuły zawierają bliższe w tej mierze wskazówki.

Art. 13.

W nauce języka wykładowego, drugiego krajowego i niemieckiego, będzie staraniem szkoły nie tylko wprawiać uczniów w poprawne wysłowienie się w tych językach mową i pismem, ale oraz obznajamiać ich z głównymi zasadami gramatyki tych języków i najcenniejszymi utworami piśmiennictwa, wiekowi uczniów przystępnymi.

W dalszym ciągu nauki książka co czytania zawierać będzie przeważnie utwory piśmienne, swą treścią do potrzeb zawodów praktycznych zbliżone, a obok tego zajmą uczniów ćwiczenia stylistyki praktycznej, powyżej dla nauki dopełniającej przepisane, wszakże o wymaganiach nieco ściślejszych w miarę dokładniejszej nauki w szkołach wydziałowych udzielanej.

Art. 14.

Nauka geografii poprzedzi naukę historii i na podstawie niektórych najpospolitszych wstępnych wiadomości podawać będzie przedewszystkiem geografję kraju rodzinnego, następnie geografję Europy, i innych części świata, nie zaniedbując obznajamiać uczniów z płodami natury i przemysłu, znajdującymi się na rozmaitych punktach ziemi, jakoteż głównymi drogami handlu, którego są przedmiotem.

W nauce historii podany będzie naprzód rys historii Polski i Rusi, następnie Państwa Austriackiego, z ile możności wywodnym opisem tych krajów, ich ekonomicznych stosunków i instytucji.

We wszystkich klasach, a w szczególności już przy sposobności, jakie podadzą opisy geografji będzie nauczyciel obznajamiał uczniów z ważniejszymi zdarzeniami z historii powszechnej.

Art. 15.

Nauka rachunków będzie miała naprzód zadanie utwierdzić uczniów w ich wiadomościach, w szkole pospolitej nabytych, a następnie je rozszerzyć do nauki o potęgach i pierwiastkach, o proporcjach złożonych, o regule łańcuchowej, rent i procentów.

Ta nauka uwzględniać będzie przedewszystkiem praktyczne sposoby przeprowadzania potrzebnych w życiu pospolitem działań, a ogólną teorią jedynie o tyle, o ile to służyć może do ułatwienia praktycznej nauki.

Oprócz tego udzielana będzie nauka rachunkowości, zastosowana do potrzeb gospodarstwa i przemysłu.

Art. 16.

Rysunek z wolnej ręki ćwiczyć będzie przedewszystkiem w rysowaniu form i przedmiotów używanych w przemyśle.

Z rysunkiem tym należy połączyć naukę o formach geometrycznych, a następnie zastosowanie ich w rysunku konstrukcyjnym, który równie jak rysunek z wolnej ręki uwzględni przedmioty używane w przemyśle i wspierać będzie ćwiczenia mechaniczne, w szkole wykonywane.

Art. 17.

W każdej klasie poświęcone będą osobne godziny na formowanie pisma na zasadach umiejętnej kaligrafii.

Art. 18.

W naukach przyrodniczych instrukcja ograniczy się do zjawisk i przedmiotów, z którymi uczniowie mogą mieć styczność i wykazywać będzie ich wpływ lub zastosowanie w życiu czło-

Protokół 21. posiedzenia.

wieka, jego zatrudnieniach lub potrzebach, podając oraz najpraktyczniejsze wiadomości z higieny tak ludzkiej, jak zwierzęcej.

Art. 19.

Technologia obznajamiać będzie uczniów przedewszystkiem z własnościami surowych płodów natury, używanych w przemyśle, z najpospolitszymi sposobami przerabiania tych płodów; wskaże wynikię ztąd sposoby fabrykacyi i rodzaje rękodzieł; wreszcie pouczy o własnościach uzyskanych w nich wytworów w zastosowaniu do rzemiosł lub gospodarstwa.

Naukę tę podawać należy dopiero w późniejszych kursach szkoły wydziałowej, sposobem prostym, doświadczalnym, bez subtelných i obszerných teoryj.

Art. 20.

Nauka gospodarstwa wiejskiego i jego ubocznych gałęzi, zastosowana będzie do potrzeb okolicy, w której się szkoła znajduje, i nawiąże do wskazówek, jakie pod tym względem uczniowie mogli uzyskać w naukach przyrodniczych.

Dążyć należy do tego, żeby nauka uzmysławiana była okazami, a łączyła się, ile możności, z ćwiczeniami w ogródku i na polu.

Art. 21.

Cwiczenia mechaniczne dążyć będą do wprawy uczniów w wykonywaniu początkowych prac mechanicznych, przedewszystkiem takich, co bez warsztatu, jedynie przy pomocy najprostszych narzędzi i przyrządów mogą być wykonane.

Obznajamiać ich przy sposobności tych ćwiczeń należy ze sposobami obrabiania drzewa, metalu, skóry i innych materyałów przy pomocy najprostszych narzędzi, z narzędziami, używanymi w rękodzielnach, ze sposobami ich użycia w wykonywaniu rękodzieł, wreszcie pouczać, jak narzędzia w należytych do użytku stanie utrzymać można.

Art. 22.

Nauka muzyki głównie doskonalenie śpiewu będzie miała na uwadze; nie jest jednak wykluczona także muzyka instrumentalna.

Nie będzie się jednak, jak w szkole pospolitej, ograniczała do samych tylko praktycznych ćwiczeń, ale oprze się na znajomości pierwszych zasad muzyki tak świeckiej, jakoteż w miarę potrzeby i możności, także kościelnej.

Art. 23.

Ćwiczenia ciała odbywać się będą według zasad gimnastyki szkolnej.

Art. 24.

W szkołach wydziałowych dla dziewcząt nauka w ogóle stosować się będzie do właściwych tej płci umysłowych potrzeb i usposobień, i uwzględni przedewszystkiem potrzebę rozleglejszego oświecenia ogólnego, nie spuszczając z oka praktycznych także potrzeb.

W tym duchu postępując, nauka języków będzie głównie to ogólne oświecenie miała na uwadze, obznajamiając uczennice z najcenniejszymi epokami piśmiennictwa, szczególnie ojczyzniego.

Nauka historii wypełniając program w szkołach dla chłopców przepisany, poda także treściwy rys historii powszechnej.

Miejsce technologii i gospodarstwa wiejskiego zajmie w szkołach wydziałowych dla dziewcząt nauka gospodarstwa domowego i robót kobiecych. Z ćwiczeń mechanicznych tylko te wejść mogą w skład programu nauki, które odpowiadają usposobieniom płci żeńskiej.

Gimnastyka w tych szkołach nie będzie przedmiotem obowiązkowym; natomiast higiena w nieco obszerniejszym niż w szkołach dla chłopców zakresie ma być wykładana.

Art. 25.

Zwierzchność szkolna miejscowa może za zgodą Zgromadzenia nauczycieli, poszczególnych uczniów na żądanie ich rodziców, od uczenia się pojedynczych przedmiotów uwolnić, jeżeli przeto postęp w innych przedmiotach lub porządek szkolny nie ucierpi.

Ze szkołami wydziałowymi połączone być mogą szkoły rolnicze, przemysłowe lub handlowe, niedzielne czy wieczorne, albo także praktyczne kursa specjalne np. koszykarstwa, ceramiki, budownictwa i t. p. jeżeli się na to znajdą fundusze.

Art. 26.

W miejscach, gdzie istnieją szkoły ludowe, zaprowadzone mogą być także kursa dla dorosłych, mające na celu dalsze rozwinięcie wiadomości w szkole ludowej nabytych.

Nauczyciele, którzy na tych kursach naukę udzielać będą, mają prawo do osobnej za to nagrody.

Art. 27.

Polecam Mojemu Ministrowi Oświecenia wykonanie niniejszej ustawy.

Następuje rozprawa ogólna.

Po przemówieniu pp. Grocholskiego i Reja, zabiera głos p. Dzieduszycki.

W czasie przemówienia p. Dzieduszyckiego obejmuje przewodnictwo Zastępca Marszałka ks. biskup Sembratowicz.

P. Starowiejski wnosi zamknięcie dyskusji.

Izba uchwala ten wniosek.

Zabiera głos p. Romańczuk jako jeneralny mówca imieniem zapisanych do głosu za wnioskiem komisji pp. Romanowicza, Stadnickiego i X. Adama Sapiehy.

W czasie przemówienia p. Romańczuka, Marszałek obejmuje napowrót przewodnictwo.

Po przemówieniu radcy Olszewskiego, p. Grocholskiego w kwestyi formalnej i sprawozdawcy, następuje rozprawa szczegółowa.

Na wniosek p. Goldmana Izba uchwala en bloc ustawę pod I. w drugim czytaniu.

Następuje rozprawa szczegółowa nad rezolucją pod II., którą sprawozdawca w całości odczytuje.

Po przemówieniu p. Stadnickiego, Izba uchwala wszystkie ustępy rezolucyi pod II., oraz motywa w drugim czytaniu.

Marszałek zamyka posiedzenie o godzinie 10tej minut 10 wieczorem i naznacza następne na dzień 18. Października 1883 o godzinie 11tej przed południem z następującym:

Porządkiem dziennym:

1. Dalszy ciąg rozprawy nad sprawozdaniem komisji szkolnej o wniosku Wydziału krajowego w przedmiocie noweli do ustawy szkolnej z dnia 2. Maja 1873. L, 250 Dz. u. i rozp. kraj. i o

wniosku p. Euzebiusza Czerkawskiego do ustawy o zakładaniu, urządzaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych, tudzież o obowiązku posyłania do nich dzieci, sprawozdawca p. Czerkawski.

2. Sprawozdanie komisji budżetowej o budżecie krajowym na rok 1884. Sprawozdawcy pp.: Smarzewski, Chrzanowski, Potocki Artur, Hausner, Szeptycki, Dzieduszycki Wojciech, Romanowicz, Dr. Badeni Stanisław, ks. Kowalski, Dr. Rybicki, Stadnicki Jan, Dr. Skatkowski, Dr. Goldman.

Marszałek krajowy :

Dr. Zyblikiewicz w. r.

Sekretarze :

Dr. Siengalewicz w. r

St. hr. Badeni w. r.

Spis petycji

wniesionych po dzień 17. Października 1883.

656. Gmina miasta Lwowa, przez p. Goldmana o rozkład ciężarów kwaterunkowych i o bezprocentową pożyczkę na budowę koszar.

657. Wydział powiatowy w Nowym Targu, przez p. Pławickiego o utworzenie szkół ludowych w Cichem z Ubsuchem i w Białym Dunajcu.

658. Mieszkańcy miasta Podhajec, przez p. Władysława Badeniego, o zniesienie uchwały tamtejszej Rady gminnej w sprawie zaprowadzenia opłaty od konsumpcji napojów spirytusowych.

659. Wydział powiatowy Bohorodeczański, przez p. Łukasiewicza, o nadanie Wydziałom powiatowym prawa egzekutywy.

660. Ten sam, przez p. Łukasiewicza w sprawie sprawdzenia reklamacji w przedmiocie podatku gruntowego.

661. Ten sam, przez p. Łukasiewicza, o zmianę dotychczasowego zarządu gminnego.

662. Wydział powiatowy w Kolbuszowej, przez p. Tyszkiewicza, o konsens do pobierania soli bydłowej.

663. Wydział powiatowy w Podhajcach, przez p. Torosiewicza, w sprawie zaprowadzenia produkcji i sprzedaży soli bydłowej.

664. Wydział powiatowy w Turce, przez p. Łozińskiego, z poparciem petycji Wydziału powiatowego w Mielcu, w sprawie jak wyżej.

665. Nauczyciele 4-klasowej szkoły w Busku, przez p. Matkowskiego, o podwyższenie płacy.

666. Terluk Szymon, nauczyciel w Wierzblanach, przez p. Matkowskiego, o emeryturę.

667. Jan Nowicki, przez p. Chamea, o zapomogę.
668. Klebowicz Antoni, nauczyciel, przez p. Hoppena, o zapomogę lub bezprocentową zaliczkę w kwocie 400 zł.
669. Toruński Adolf, nauczyciel, przez p. Bielińskiego, o zapomogę.
670. Gmina Wzdów, przez p. Żurowskiego, o subwencję na naprawę dróg gminnych.
671. Czerny Józefa, wdowa, przez p. Kaszewkę, o wsparcie.
672. Gmina miasta Lubaczowa, przez p. Szeptyckiego, o przeniesienie siedziby c. k. Starostwa z Cieszanowa do Lubaczowa.
673. Rada szkolna miejscowa w Chaszowie, przez p. Łozińskiego, o zapomogę na budowę szkoły.
674. Celicia Jaworska, wdowa po nauczycielu, przez p. Romańczuka, o zapomogę.
675. Gmina Żuków, przez p. Antoniewicza, o bezwrotną zapomogę, na zakupno zasiewu wiosennego.
676. Urząd gminy Doroszowa, przez p. Lenińskiego, o zapomogę dla pogorzalców tamtejszej gminy.
677. Gmina Mizna, przez p. Romańczuka, o wyjednanie ustawy w sprawie zabezpieczenia szkół, wyrządzanych przez dzikie zwierzęta.
678. Wydział bursy w Stanisławowie, przez p. Ochrymowicza, o pożyczkę bezprocentową, na przekształcenie budynku bursy i o zapomogę na potrzeby szkolne.
679. Józef Osuchowski, nauczyciel, przez p. Jana Stadnickiego, o zapomogę.

